

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дсн Емилия Евгениева Ченгелова
за материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност “Професор” по специалност „Социология“,
шифър 3.1. Социология, антропология и науки за културата
(Изследване на общественото мнение за съвременната идентичност на
българските граждани и бежанците),
обявен за нуждите на Център за емпирични социални изследвания,
Институт по философия и социология - БАН

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на Центъра за емпирични социални изследвания към Института по философия и социология - БАН. Обнародван е в Държавен вестник, бр. 105/13.12.2024 г.

Участвам в състава на Научното жури по конкурса на основание Заповед на Директора на Института по философия и социология – БАН, № РД-09-42.1/5.02.2025 г.

2. Информация за кандидатите по конкурса

За участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „Професор“ по специалност „Социология“ са подадени документи от **доц. дсн Албена Накова, която е единствен кандидат по тази процедура.**

Албена Накова е завършила **висшето си образование** през 1987 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „Социология“, профил „Социология на управлението и политиката“. Научната ѝ кариера започва през 2002 г. със защитата на дисертационен труд на тема „Социализацията на интелекта“, в резултат на което ѝ е присъдена ОНС „Доктор“. През 2012 г. се хабилитира с научен труд „Общуването между българи, турци и роми“, ISBN 978-954-383-036-7 (287 страници) и е назначена на академичната длъжност „Доцент“. Кандидатката проявява широки изследователски наклонности, като има трайни научни интереси в пет предметни области: 1) етносоциология и етнопсихология, 2) демографска политика, миграции и бежанци, 3) неформална/сива икономика, 4) образование и 5) управление на човешките ресурси.

Когато се коментират изследователските, комуникативни и организационни качества на доц. Накова следва да се изтъкне, че през годините тя успешно съчетава

научно изследователската и административната работа, свидетелство за което са заеманите от нея **престижни административни длъжности**. Тя е изпълнявала длъжността „Научен секретар“ на ИФС-БАН през периода 2015-2018 г., заместник директор на ИФС-БАН през периода 2018-2022 г. и заместник директор на ИФС-БАН през следващия мандат от ноември 2022 г. до момента.

Изключително активна е в експертно отношение. Член е на работни групи и комитети към МТСП, МОН, Министерство на младежта и спорта, АИКБ. В това свое качество има значим принос в утвърждаването на Института по философия и социология като водеща академична институция, разпознаваема на национално ниво.

Отличителна характеристика на консултантската ѝ и експертна дейност е **изключително активното ѝ участие в научни журита в конкурси за академично израстване в научни организации и висши училища в страната**. Силно впечатлява фактът, че за периода 2014 – 2024 г. Албена Накова е написала рецензии или становища за 28 конкурса, в различните им разновидности - за придобиване на ОНС „доктор“, „доктор на науките“ или за заемане на академичните длъжности „доцент“ и „професор“. Акцентираме върху тази част от научната и консултантска дейност на кандидатката, защото тя разкрива изключително активен и значим принос в оценяването на нови академични кадри. Рецензирането на дисертационни трудове е отговорно и трудно занимание, изискващо както себеотдаване и умения за обективна преценка, така и предполагащо наличие на широка обща научна и изследователска култура, даваща възможност за професионална преценка на научно теоретичните и практико приложните приноси на оценяваните трудове. В този смисъл участието на Албена Накова в множество научни журита само по себе си е индикация за изградени сериозни качества като учен, изследовател и оценител, както и за високия авторитет, с който тя се ползва в научната колегия.

Кандидатката е член на *Съюза на учените в България, Българската социологическа асоциация и Balkan Society for Pedagogy and Education (BASOPED)*. Членството ѝ в три научни организации разглеждам не само като желание за научно социализиране, но и като обективизация на стремежа ѝ да допринася активно за развитието на българската социология и нейните институции.

Друго убедително свидетелство за високия авторитет, а също и за научно изследователските и аналитичните качества на доц. Накова, е **членството ѝ в редколегии на три престижни списания**: това са сп. Научный результат. Социология и управление <https://rrsociology.ru/editorial-board/>, сп. Postmodernism Problems Journal. <https://pmpjournal.org/index.php/> pmp/about/editorialTeam и сп. International Science Reviews. Social Sciences series. <https://www.aiu.edu.kz/ru/science/journals/1>. Работата ѝ в редакциите на трите списания е още едно много специфично поле за изява, в което кандидатката успява да се представи отлично и убедително, като по този начин не само

доказва себе си като учен, но и допринася за утвърждаването на Института по философия и социология – БАН като академична институция с висок авторитет.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Доц. Албена Накова е предоставила за участието в настоящия конкурс три таблици за съответствие с минималните национални изисквания, попълнени съответно за академичната длъжност „доцент“, за научната степен „доктор на науките“ и за академичната длъжност „професор“.

Вписаните в трите таблици данни по основните наукометрични показатели (публикации, цитирания и други дейности) са уникални, без да има повтарящи се записи в различните таблици.

Прегледът на таблицата за минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ показва, че кандидатката по конкурса чувствително надвишава минимално изискваните точки. При минимално изискващи се 590 т. (общо по показателите А, В, Г, Д и Е), в таблицата на кандидатката за „професор“ са описани дейности общо за 1235 т., от които 590 т. са само по показателя Е. На тази основа общата ми констатация е, че **доц. Албена Накова е изключително продуктивен учен и социално ангажиран изследовател, чиято дейност, измерена с наукометричните показатели, изцяло покрива и многократно надвишава минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в Института по философия и социология - БАН.**

Вземам повод от наукометричните таблици на кандидатката, за да подчертая **изключително високата ѝ проектна активност.** От 2013 г. насам доц. Накова е работила в над 30 мащабни научно изследователски национални и европейски проекти, в които е изпълнявала функциите на ръководител или на член на изследователския екип. В това число, пет от проектите са финансирани от Фонд „Научни изследвания“, което само по себе си е индикация за високата научна стойност на изпълнените научно изследователски дейности. По моя информация, тези проекти са получили много висока оценка както за начина, по който са реализирани научно изследователските дейности, така и за адекватното верифициране на постигнатите резултати чрез участие в престижни национални и международни конференции и чрез научни публикации в индексирани и високо ранкирани научни списания.

Силен аспект в приложната дейност на кандидатката е **участието ѝ в международни и национални научни форуми.** Справката показва, че за периода 2013-

2024 г. доц. Албена Накова се е включила в работата на 60 конференции, като само през 2023/2024 г. тя е изнесла научни доклади на международни конференции в Пекин, Лондон, Ница, Порто, Букурещ, Баку, Москва. Широкият спектър от темите на представените доклади е повече от впечатляващ: изнесени са емпирични данни и са защитени научни тези по такива теми, като качеството на живот, дигиталните трансформации, дигиталните ресурси при обучението, а значителна част от докладите са посветени на различни аспекти от изследването на националната идентичност в различните ѝ аспекти, в това число утвърждаването на наднационалната (европейската) идентичност, проблеми на семейните отношения в контекста на националната идентичност, динамика на ценностите в съвременното българско общество и много други. Подчертавам този аспект от научната дейност на доц. Накова, защото той е ярко свидетелство за желанието ѝ да верифицира резултатите от научните ѝ изследвания. Докладването през престижни научни форуми е най-прекия път за един учен да придаде видимост на резултатите от собствените си изследователски дирения, както и да получи обратна информация от научната общност доколко тези търсения са значими.

Ще отбележа и друг важен елемент от научно приложната дейност на кандидатката. Това е **ръководството ѝ на докторанти и постдокторанти**. И в това отношение доц. Накова е един от най-активните колеги в ИФС. За последните пет години тя е поела ръководството на шест докторанта и двама постдокторанта, което само по себе си е убедително свидетелство за огромния ѝ принос в процеса по обучение и изграждане на нови поколения социолози.

4. Общо описание на представените материали по конкурса

Кандидатката доц. Албена Накова участва в настоящия конкурс с **общо 17 публикации**, от които **само една публикация (статия) е в съавторство**. Този факт заслужава специално да се изтъкне, защото показва, че **научната продукция на кандидатката е преобладаващо резултат от индивидуалните ѝ усилия като учен и изследовател**. Ако подчертавам този факт, то е защото от кандидата за академичната длъжност „професор“ се очаква да има силно развити и емпирично верифицирани (най-вече чрез научни публикации) качества и умения за успешното осъществяване на самостоятелни научни изследвания и тяхното отстояване пред научната колегия. Това предполага умения за идентифициране на социално и научно значими теми, за тяхното обосноваване, разработване и адекватно концептуално осмисляне, за провеждане на релевантни социологически изследвания и за обективна, аргументирана и съобразена с

академичните стандарти интерпретация на резултатите от тези изследвания, както и умело представяне на резултатите в подходящ академичен формат. В конкретния случай смело мога да заявя, че **кандидатката притежава цялата палитра от изброените задължителни умения и качества за професор в областта на социологията.**

Публикациите за рецензиране в настоящия конкурс са представени в съответствие с изискванията на Правилника на Института по философия и социология - БАН и включват:

- **Монография**, издадена през 2024 г., на тема: *„Общественото мнение за бежанците в България (2013-2020 г.)*. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, София, ISBN 978-619-245-505-7, изцяло отговаряща на проблематиката на обявения за целите на ЦЕСИ конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ и доказваща по блестящ начин научноизследователските и аналитичните качества на кандидатката;
- **Монография**, издадена също през 2024 г., на тема: *„Хибридните идентичности. Съвременно състояние и етнически модели в България“*. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, София, ISBN 978-619-245-444-9. Монографията отразява теоретичните търсения и базовите констатации при дългогодишните изследвания на кандидатката на националната идентичност в основните ѝ измерения и проявления в българското общество;
- **Петнадесет научни статии**, от които шест са на английски език. Всичките статии са посветени на проблематиката за националната идентичност, моделите на етническото общуване в България, етническите стереотипи и междуетническата солидарност, националната идентичност и отношението към „другия“, етническата памет и толерантност, бежанците – начин на мислене, нагласи и интегриране в българското общество, както и полюсите в общественото мнение за бежанците.

Общият ми извод е, че **представените от доц. Накова 17 публикации са повече от достатъчни за участието ѝ в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ в Института по философия и социология – БАН.**

Бих искала да отворя една скоба и да отбележа, че представените за участие в конкурса публикации са една малка част от обективирания под формата на научни текстове резултати от научната дейност на кандидатката. От автобиографията ѝ е видно, че за периода от 2002 г. до момента доц. Накова има общо 131 публикации, от които 18 монографии. И макар повечето от монографиите да са в съавторство, приносите на

доц. Накова в тях са впечатляващи както като научна проблематика, така и като обоснованост, аргументираност и обективност при представянето на постигнатите резултати. Не на последно място, впечатлява и значителният обем на нейните текстове в публикуваните монографии – в по-голямата си част те надхвърлят рамките на стандартните очаквания и попадат в категорията на монографиите, които могат да бъдат описани като внушителни като обем, като широта на изследваната проблематика и като дълбочина на анализа. В тези текстове от една страна кандидатката разкрива и доказва по категоричен начин силно развитите си умения за разработване на академични тестове по социално значими теми, а от друга страна показва уменията си за работа в екипи, за споделяне на общи научни ценности и за създаване или надграждане на концептуални виждания.

5. Обща характеристика на научно изследователската дейност на кандидата

Представените 17 публикации за участие в настоящия конкурс са основание да се разграничат **две предметни области, в които кандидатката осъществява научно изследователски дейности и се развива като учен-изследовател.**

Първата ярко очертаваща се предметна област в научната дейност на доц. Накова са изследванията ѝ на общественото мнение в България за бежанците. Шест от представените за рецензиране публикации са посветени на задълбоченото осветляване на изследването на многопластовата природа, същността и основните структурни и съдържателни характеристики на общественото мнение за бежанците. Предмет на рецензиране в това отношение са пет научни статии, публикувани в периода 2020-2022 г., и самостоятелна монография, публикувана през 2024 г. Разгледани като кохерентна в научно отношение цялост, шестте публикации формират впечатляващо силно и успешно реализирано изследователско присъствие, изразяващо се:

- ✓ Силен и много точен усет за идентифициране на социално значими научни теми и адекватния им „превод“ на научен език;
- ✓ Умело и точно дефиниране на изследователските проблеми;
- ✓ Убедителни академични качества за позициониране на идентифицираните изследователски проблеми в контекста на социологическите теории, което е резултат от широката обща социологическа култура на кандидатката и уменията ѝ да се съотнася идентифицираните изследователски проблеми към предходни изследвания по темата;

- ✓ Ясни теоретични авторски позиции и способност за надграждане на теоретични концепции, както и за разработване на собствени концепции по изследваната проблематика;
- ✓ Умения за откриване на когнитивни дефицити и „бели полета“ в научното познание за бежанците, както и способност/изследователски капацитет да бъдат предложени адекватни теоретични тези, чрез които да стане възможно емпиричното изследване на negliжираните научни области;
- ✓ Адекватно и коректно прилагане на социологическите методи, умения за избор на релевантни методологически подходи и за конструирането на подходящ социологически инструментариум (въпросници, анкетни карти и прочие);
- ✓ Задълбочено владение на количествените и качествените методи за набиране на емпирична информация. Това качество е присъщо на малцина изследователи и тъй като доц. Накова го притежава, това ѝ позволява да използва когнитивния потенциал на различните социологически инструменти за извличане на максимална по обем и съдържание емпирична информация за изследваните обекти и процеси;
- ✓ Силно развити аналитични умения за обективен анализ на акумулираната емпирична информация, за извеждане на общите закономерности, за стриктно описание на характеристиките на изследваните явления, за декомпозиране на сложните и противоречиви проявления на наблюдаваните процеси и за обратното им обобщаване под формата на генерализиращи изводи и теоретични конструкции.

По отношение изследванията на общественото мнение за бежанците в България, в академично отношение **безспорно най-силна и убедителна е монографията „Общественото мнение за бежанците в България (2013-2020 г.)“**. Ако трябва с няколко думи да характеризирам тази монография, това е **ярък творчески апогей в академичните изследвания на доц. Накова в полето на специфичните обществени нагласи и настроения към бежанците**. Многопластова и творчески разгърната, монографията проследява сложната динамика и флукуациите на общественото мнение за бежанците в България. Намирам за много сполучливо и оптимално от методологическа гледна точка авторското решение да се разграничат три периода в изследванията на общественото мнение за бежанците: 1) „първите срещи“ с бежанците през 2013 г., 2) нагласите, диспозициите и поведенческите модели непосредствено след пика на бежанската вълна през 2018 г. и 3) общественото мнение в периода след

затихващата бежанска вълна през 2020 г. Тези три периода са обективна даденост, реално характеризираща общественото мнение за бежанците в България и доц. Накова много правилно се е ориентирала към обособяването им като относително самостоятелни периоди в тъканта на обществените настроения по този въпрос. По моя преценка, специфичните отлики на общественото мнение към бежанците в посочените три периода са ясно структурирани, изчерпателно представени, подкрепени от убедителни емпирични аргументи. Това е постигнато благодарение на факта, че доц. Накова реализира самостоятелно или в екип голям брой емпирични изследвания по темата. Освен че проведените изследвания имат обща методологическа основа, те работят със сходни методологически подходи и взаимно надграждащи се социологически инструменти. Доц. Накова има собствени теоретични виждания по тези въпроси и убедително ги прилага в практиката, като ги въплътява под формата на работещи социологически инструменти. В следващите си изследвания тя доразвива авторските си виждания, обогатява ги както с най-новите концепции по въпроса, така и с наблюденията от собствените си изследвания.

И тъкмо в това е нейната сила като изследовател на общественото мнение за бежанците – тя изначално е успяла да види проблема в цялата му сложност, да го декомпозира чрез релевантни емпирични индикатори, на основата на които изгражда адекватни въпросници и анкетни карти, съобразени с най-високите академични стандарти. Доц. Накова притежава рядкото качество да се учи не само от опита на другите, но и сама от себе си – тя е стриктна в приложението на социологическите методи и изключително внимателна при анализа на генерираната емпирична информация. Има силно развит усет за емпиричните данни – прониква зад „булото на процентите“ и сред наглед обърканите и противоречиви мнения на респондентите, успява да извлече общото, закономерното, повтарящото се. Ето защо тя може да бъде охарактеризирана като **изключително успешен изследовател на общественото мнение за бежанците.**

Структурата на представената монография за общественото мнение за бежанците в България е логична и много добре развита, като всяка следваща глава надгражда, допълва и обогатява предходните глави. Високо оценявам включването на отделна глава, посветена на методологическите подходи и на основните параметри на изследванията, на основата на които е изградена монографията. Също силно попадение е обособяването на самостоятелна заключителна глава, в която са систематизирани основните констатации от изследваните три периода, като ясно е очертана динамиката и сложните „криви“ в обществените нагласи към бежанците. Много добро

изследователско попадение са направените задълбочени анализи на нагласите и диспозициите на трите основни етноса в българския народ. В това число, установени са различията в нагласите на ромите-християни и ромите-мюсюлмани, като ясно е разкрито специфичното в мисленето на тези две относително самостоятелни етнорелигиозни групи.

Втората отчетливо обособена предметна област в проучванията на доц. Накова са теоретичните и емпиричните изследвания на съвременната идентичност на българските граждани. Концептуалните търсения и резултатите от изследването на тази специфична проблематика са представени в единадесет от публикациите, с които доц. Накова участва в настоящия конкурс.

Десет от публикациите по тази тема са научни статии. В тях откриваме задълбочена и солидна аргументация на проведените от кандидатката автори изследвания на отделни аспекти на съвременната идентичност на българските граждани. В тези статии авторката се фокусира върху развитието и аргументирането на ключови свои концептуални тези. Разгръща и доказва вижданията си за съдържанието на понятието „съвременна идентичност“ и разкрива неговото уникално съдържание по отношение на трите основни етноса, изграждащи българската нация. Всички тези и констатации почиват на богати емпирични данни от социологическите изследвания, чийто автор или основен участник е доц. Накова.

Ще обърна специално внимание на монографията „Хибридни идентичности. Съременно състояние и етнически модели в България“, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, ISBN 978-619-245-444-9. Монографията излезе през 2024 г., но по своето съдържание тя е систематизирано, задълбочено и цялостно представяне на концептуалните виждания и емпиричните изследвания на доц. Накова за съвременната идентичност на българските граждани. Изрично акцентирам върху факта, че става дума не за спорадичен изследователски интерес, а за дългогодишни, изключително задълбочени изследвания, стартирали през 2008 г., развивани умело и с високо изследователско въображение. **Монографията заслужава отлична оценка и заема достойно място в съкровищницата на българската социология,** най-малкото поради следните причини:

- ✓ **Монографията е изградена на базата на седем емпирични социологически изследвания, осъществени в периода 2008-2021.** Изследванията са или изцяло подготвени от авторката, или са дело на екипи, в които тя е играла водеща методологическа роля. Разгледани именно в методологически план, и седемте

изследвания отговарят и на най-строгите академични стандарти – използвани са релевантни методологически подходи, разработени са оригинални теоретични модели, конструирани са изчерпателни системи от емпирични индикатори, формулирани са съответните изследователски хипотези, дизайнирани са подходящи социологически инструменти (въпросници и анкетни карти). С оглед гарантирането на представителност на събраната емпирична информация, при подбора на респондентите са приложени адекватни модели и обеми на извадките. Така в крайна сметка е събрана богата по обем и структура информация, която е обработена скрупулъзно и с нужното внимание. В резултат на това авторката е генерирала внушителни бази данни, които са й послужили като емпирично основание за провеждането на многоспектърни анализи на идентичността на съвременните български граждани;

- ✓ Монографията е **първото значимо теоретично изследване в българската социология**, в което аргументирано се разкрива съвременната идентичност на българските граждани, като се доказва, че **идентичността на съвременното българско общество се отличава не просто със сложна структура, но и с хибриден характер**. Тезата за хибридността на съвременната идентичност е водещото начало в монографичния труд. Практически всички глави и всички основни тези са подчинени на идеята за тълкуването на съвременната идентичност на българските граждани като *„хибриден конструкт с релативна структура“*, изграден от четири елемента – национална, наднационална, етническа и локална идентичност. Иновативен момент в монографията е доказването чрез серия от емпирични аргументи, че очертаните четири елемента на идентичността *„заемат различно място и са представени с различни дялове в общата структура на идентичността“*;
- ✓ Монографията е **своеобразен връх в развитието на изследователските интереси на доц. Накова по темата за идентичността**. Проследявайки съдържанието на отделните глави, отчетливо можем да уловим не само целенасоченото надграждане на прилагания социологически инструментариум, но и да очертаем няколко основни етапа в развитието на концептуалните виждания на доц. Накова. Така например, докато през 2008 г. тя говори за общуване между българи, турци и роми и дескриптивните анализи са преобладаващи, то през следващите години поставя акцент върху аналитичното разкриване на процесуалните аспекти на идентичността и нейното формиране.

Концептуалното надграждане продължава и през 2021 г. Авторката извежда и убедително доказва концепцията за хибридният характер на съвременната идентичност на българските граждани. Анализът не спира до тук – авторката блестящо се справя с целта, която си е поставила, а именно да разкрие спецификите в идентичността на трите основни етноса в българското общество, като конструира техните уникални етнически релефи. Тази задача е много трудна и предполага серия от представителни изследвания, които да направят възможно провеждането на задълбочен анализ и очертаването на закономерностите и очертаващите се модели. Доц. Накова е положила огромни усилия и е успяла да се справи както с осмислянето на множеството емпирични данни, така и с разплитането на серия на пръв поглед противоречиви емпирични ситуации. Това ѝ е дало възможност да докаже по блестящ начин тезата си за хибридният характер на съвременната идентичност на трите основни етноса в българското общество, като заедно с това е обогатила социологическото знание с уникални по своя характер етнически релефи;

- ✓ **Прочитът на монографичния труд за хибридният характер на съвременната идентичност на българските граждани е интелектуално удоволствие.** Проличава огромната загриженост на авторката към детайлите. Тезите са прецизно формулирани, емпиричните данни са коментирани адекватно и коректно, стилът е академичен и в същото време жив и задържащ вниманието. Силно впечатлява умението на авторката да вижда и правилно да формулира общото и закономерното. Направените изводи и констатации са коректни и адекватно отразяват същността на коментираните емпирични данни.

6. Оценка на научните и научно приложните приноси на кандидатката

При анализа на представените за рецензиране публикации имах възможността да посоча някои от основните приноси на кандидатката. Въпреки това, бих искала дефинитивно да очертая онези важни научни и научно приложни приноси, чрез които доц. Накова се позиционира в българската социология като продуктивен, успешен и оригинален изследовател на съвременната идентичност на българските граждани и на общественото мнение за бежанците.

Преди това нека посоча, че изцяло приемам самооценката на кандидатката за приносите от изследванията ѝ в двете обособени предметни области.

Според мен могат да се отбележат значими научни приноси и в двете предметни области, в които работи кандидатката – изследванията на общественото мнение за бежанците и изследванията на съвременната идентичност на българските граждани.

Първият открояващ се научен принос е в **осмислянето на концепциите за общественото мнение и конструирането на авторов теоретичен модел за общественото мнение за бежанците като социален феномен**, изграден от четири елемента – когнитивни, емоционални, оценъчни и поведенчески. Принос е допускането на авторката, че тези четири компонента получават обективизация в три социално-психологически конструкта: 1) представите за бежанците/образът на бежанеца, 2) нагласите към бежанците и 3) заявените дистанции спрямо бежанците. Това допускане е доказано по убедителен начин при анализа на нагласите и диспозициите на българските граждани спрямо бежанците.

Друг принос при изследванията на общественото мнение за бежанците е **сполучливото обособяване на ядро от константни характеристики и периферия от нестабилни характеристики**. Опирайки се на емпиричните данни, авторката красноречиво е доказала, че независимо от характера на бежанските вълни и техните ефекти върху нагласите и диспозициите на българските граждани спрямо бежанците, в отношението към бежанците винаги могат отчетливо да се открият константни мисловни конструкти и нагласи. Те са толкова силни и до такава степен инкорпорирани в съзнанието на хората, че остават непроменени при всички обстоятелства. Променят се обаче някои нагласи от периферията и именно те формират специфичните характеристики на общественото мнение към бежанците в отделни времеви периоди.

Принос е **доказването на ролята на прекия контакт и непосредственото общуване с бежанците за формирането на общественото мнение спрямо тях**. В предходни изследвания по темата този фактор или е подценяван, или изобщо не е разглеждан. Доц. Накова проследява ролята на различните фактори върху формирането на общественото мнение за бежанците и достига до извода, че прякото общуване играе най-силна роля, като предопределя крайния знак на нагласите (позитивни, неутрални или негативни). В продължение на казаното, друг свързан принос е **очертването на тенденцията за промяна на нагласите на българите от неутрални към позитивни и скъсяване на дистанциите, като резултат от непосредственото опознаване на бежанците**.

Специално подчертавам като принос убедителното доказване от авторката, че **в общественото мнение на българските граждани към бежанците не присъства**

елементът на ксенофобия. Дори и при явно изразени негативни нагласи, те са лишени от типичното ксенофобско съдържание и ако ги има, те са детерминирани преди всичко от преценката за липса на важни социални умения.

Безспорен научен принос на доц. Накова е **осмислянето и отчетливото формулиране на трансформациите в идентичността на съвременните български граждани за периода 2008-2021 г.** Ценността е в това, че констатациите не са резултат от кабинетни умствени прозрения или умели теоретични спекулации, а се базират на огромен емпиричен материал, събран чрез представителни социологически изследвания, проведени при строго спазване на академичните стандарти. Емпиричната база за констатациите е достоверна и представителна, което е основно изискване към работата на всеки социолог. Именно за това изводите за настъпилите трансформации в идентичността на българските граждани са особено ценни от социологическа гледна точка.

Отбелязвам като много сериозен принос уелото изграждане на етническите релефи на идентичността на българските граждани. Кандидатката е успяла по убедителен начин да опише специфичните за трите основни етноса – българи, турци и роми, идентичности. За всеки етнос са разкрити съдържателните характеристики на четирите компонента на колективната идентичност, описани са относителните им тегла, анализирани са основните им проявления. При изграждането на етническите релефи много умело е приложен сравнителният анализ и това придава много висока когнитивна стойност както на самите релефи, така и на изведените на тяхна основа констатации за тенденциите в развитието на съвременната идентичност на българските граждани.

В научно приложно отношение, доц. Накова допринася най-вече чрез разработените методологии за изследване на общественото мнение към бежанците, както и за изследването на съвременната идентичност на българските граждани. Най-ценното в разработените изследователски методологии е техният универсален характер – макар и разработени специално за изследвания на българските граждани, те биха могли успешно да бъдат приложени при изследвания за всяко друго съвременно общество. Ценни сами по себе си са и създадените за тази цел социологически инструменти. Тяхната методологическа ценност е най-напред в това, че са отражение на концептуалните схващания на авторката за динамично развиващите се национални идентичности, за техния хибриден и релативен характер, както и за сложния им и динамичен строеж. Препоръчвам социологическият инструментариум за изследването на общественото мнение за бежанците и за установяване на динамиката в съвременната

идентичност да бъде публикуван като отделно методическо помагало (наръчник), който да може да бъде използван от други изследователи, работещи в полето на тези две специфични предметни области.

7. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки към кандидатката.

Общата ми препоръка към доц. Накова е да продължи изследванията си на общественото мнение за съвременната идентичност на българските граждани и бежанците. Това са изключително сложни за проучване предметни области, които засягат базисни нагласи и обществени настроения, доколкото са част от мисловните и оценъчните модели, формиращи колективната идентичност. Буквално всеки ден ни носи нови доказателства за необходимостта от задълбочено познаване на общественото мнение за бежанците, както и процесите на формиране на колективната идентичност, особено когато идентичността е хетерогенен и сложно конструиран социален продукт. Тези теми са както актуални, така и болезнени, тъй като някои от съвременните общества, прилагащи например широки политики за приемане на бежанци и емигранти, вече се сблъскват със сериозни предизвикателства. Това е повод за преосмисляне на досегашните политики, а вероятно ще стане и отправна точка за промени във важни законодателни текстове. И макар българското общество да се радва на модел на висока етническа толерантност и относително уравновесени отношения към бежанците и емигрантите, тези теми трябва да бъдат наблюдавани и изследвани професионално, с помощта на социологическите методи.

И тъкмо в това отношение виждам ролята на доц. Накова, която бивайки избрана на академичната длъжност „професор“, ще получи още по-големи възможности за методологическата подготовка и провеждането на такъв тип изследвания. Познавайки нейните качества като учен и изследовател, вярвам, че ни очакват нови изследвания, стойностни в научно отношение и полезни от гледна точка на управленската практика.

8. Заключение

Познавам доц. Накова от повече от 20 години. Впечатленията ми от нея като колега и като учен са отлични. Тя е изключително трудолюбива, задълбочена, умее да се фокусира и да постига изследователските си цели. През годините доц. Накова се изгради като изключително продуктивен учен, успешно работещ в значими научни области, реализиращ множество научни изследвания, намерили верификация на впечатляващо

висок брой научни форуми. Доц. Накова не само работи върху систематичното развиване на собствените си научни и изследователски качества, но и чрез обучение на докторанти и постдокторанти допринася във висока степен за изграждането на нови специалисти в областта на социологията. Успешно прилага експертния си потенциал, като участва активно в работата на експертни органи и работни групи чрез разработване на мнения и експертизи. Широкото ѝ включване в научно изследователски проекти ѝ позволява да разгърне изследователския си потенциал в цялата му дълбочина, като по този начин не само е съпричастна към изследването на социално значими проблеми, но и допринася съществено за утвърждаването на българската социология и в частност, Института по философия и социология - БАН.

На основата на всичко това, убедено предлагам на уважаваните членове на Научното жури по конкурса да препоръчат на Научния съвет на Института по философия и социология при БАН доц. дсн Албена Накова да бъде избрана на академичната длъжност „Професор“ по специалност „Социология“, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Изследване на общественото мнение за съвременната идентичност на българските граждани и бежанците) и самата аз ще гласувам "ЗА".

04.03.2025 г.

София

Проф. дсн Емилия Ченгелова